

Siyah Şah'ı kazanca götüren hamleler

Fresh

Mavikale'nin bu sayısında tanıtacağım sinema filmi, geçen sayıda tanıttığım 'Masum Hamleler' filminde olduğu gibi, yine bir çocuğun satrançla dopdolu yaşamına değinen başarılı bir yapıt: Fresh

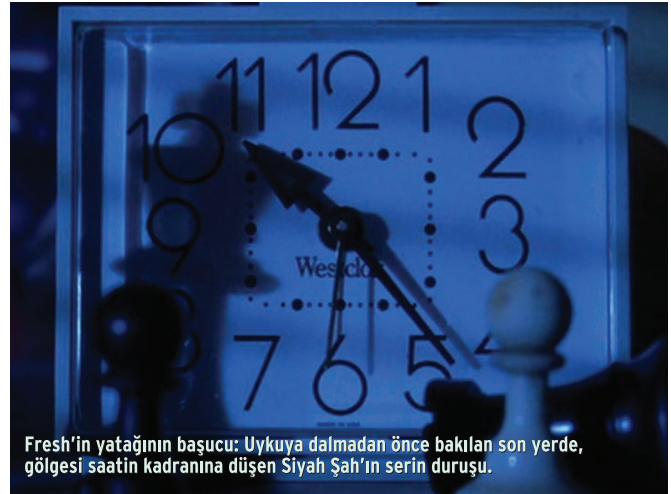
Perde, beyaz bulutlar ve mavi bir gökyüzü ile açılır. Kamera yavaş yavaş aşağı iner, uçsuz bucaksız, boş toprağı gösterir. Toprağın bir asfalt tarafından ikiye ayrıldığı fark edilir. Bu asfalt sanki Edip Cansever'in şiirlerinden uzanıp gelmiş gibidir: "Konaksa yandı çoktan / Tertemiz bir asfalt ezip geçti onu / İyi biliyorum tertemiz bir asfalt / Ezip geçti onu / Kırmızı bir konak mezarı gölgesi bırakarak." Bu bölünmüş boşluk, tedirgin oyuncularının taşlarını sürmekte tereddüt ettikleri, bir satranç tahtasının merkezinde duran bir ıssızlık imgesidir, satrançsever izleyicinin aklında. Ardından binalar gelir, mağrur satranç taşları gibi, hatta satranç taşlarının, en çok da kalelerin karanlık heykelleri gibi, birer birer doldurur bu boşluğu: Oyunun başındaki eşitliğin, bir taraf lehine bozulmasından hemen önceki kadar gerilimli ve karmaşık bir kentte buluruz kendimizi.

Kentte 12 yaşında siyah bir çocuk yaşamaktadır. Çocuğun adı Michael'dır, ama herkes onu takma adıyla çağırır: "Fresh!" Çok zordur Fresh'in hayatı. Hayata sanki iki kale, iki fil, iki at ve bir vezir eksik başlamıştır. O kadar az şeyi ve o kadar çok sorunu vardır ki: Evden ayrı yaşayan alkolik bir baba, hayata karşı yenilgiyi kabullenmiş ve yalnızca eti için arzulanıyor olmayı umursamayan bir abla, çenesine hakim olamayan tehlikeli bir okul arkadaşı, küfürsüz bir cümle kurmanın mümkün olmadığı kenar mahalle aksanı, yerden mantar gibi bitip çocukların ellerine yapışan ateşli silahlar, yoksul insanların vazgeçilmez gıdası haline gelen uyuşturucu maddeler, çevresindekileri girdap gibi içine çeken yasadışı çeteler, insanları daha çocuk yaşta yakalamaktan utanmayan ölüm... Zavallı Fresh, bu küçücük yaşta, piyonlarını sürüp büyütme için, umutsuzca çabalayan o Siyah Şah kadar yalnızdır aslında.

Fresh'in başucunda duran satranç taşları, bu kadar çorak bir ortamda umudun da yeşerebileceğini gösteren bir ipucundan başka bir şey değildir. O ipin ucu izlenirse bizi satranç oynanan tanıdık bir parka götürür. Parka yeni gelen, rakiplerini hem hamleleri hem de alaycı sözleriyle ezen iddialı bir oyuncu bütün dikkatleri üstüne toplamıştır. "Burada iyi oyuncular olduğunu duymuştum oysa, kimse yok mu sırada?" Fresh, para karşılığı oyun oynayan, bu ukala oyuncunun karşısına çıkar. Oyuncu onu önce küçümserse de Fresh'in elinde kazanacağı parayı gö-

Filmin Künyesi

Türkçe adı	Fresh
Orijinal adı	Fresh
Yönetmen	Boaz Yakin
Yapım yılı	1994
Yapımcı ülke	ABD, Fransa
Orijinal dil	İngilizce
Süresi	114 dakika
Oyuncular	Sean Nelson, Giancarlo Esposito, Samuel L. Jackson, N'Bushe Wright, Ron Brice
IMDB Puanı	7.5

rünce oynamayı kabul eder. Siyahlarla oynayan Fresh, üstünlüğünü hemen kurar ve oyunun bir yerinde dört hamlede mat edeceğini ilan eder. 'Ukala Oyuncu' bu konumda dört hamlede mat olmayacağını söyleyince Fresh matı hemen gerçekleştirir: "Akıllıca oynasaydın dört hamlede mat olacaktın!"

Filmin izleyen sahnesinde, taşları yeniden dizen Fresh'in karşısına, yan masada birasını yudumlayarak, az önceki parlak galibiyeti izleyen adamın oturduğunu görürüz. Kısa süre sonra bu adamın Fresh'in babası olduğu anlaşılır. Kopup giden onca şeyden sonra baba ile oğul arasındaki tek bağ, tek iletişim aracı olarak satranç kalmıştır.

Kısa sürede mat olan 'Ukala Oyuncu' Fresh'in üstünlüğünü kabul ediyor.

İkisi yıldırım oynarken, baba birden "Hayır, düşün!" der satranç saatini durdurarak: "Bir saniyelğine saati unut, Michael. Ne tür bir oyuncuyum ben? Saldırgan bir adam mıyım, yoksa savunan biri mi? Hiçbiri değilim. Rakibime göre oynuyorum. Eğer saldırmaktan hoşlanıyorsa, onu savunma yapmaya zorlarım. Eğer tedbirli bir adamsa, onu tehlikeli sulara çekerim. Gördün mü, savunma pozisyonunda oynadığında cesaretin kırılıyor ve düşünüp de hiç yapmayacağın aptalca hamleler yapıyorsun." Bu tavsiyeyi dinleyen Fresh daha iyi hamleler yapsa da yenilmekten kurtulamaz. Bu sahneden, babanın çocuktan çok daha iyi bir oyuncu olduğunu ve oğluna hayatta verebileceği tek şeyin satranç konusundaki tavsiyeleri olduğunu anlarız.

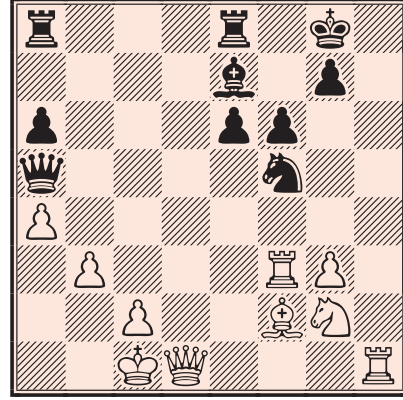
Fresh'in yaşadığı sorunlar oyununu da olumsuz etkilemektedir. Bir gün satranç oynarken öyle hatalı hamleler yapar ki babası dayanamaz: "Son hamleni geri al, daha doğrusu, son üç hamleni geri al. Taşlarını biriktiriyorsun, kaybettiğin her taş sana acı veriyormuş gibi oynuyorsun. Dama değil bu oyun. Sen şahımı istiyorsun, gelip şahımı alman lazım. Diğer tüm taşlar bunu yapmaya yarar. Ama senin yaptığın her başarılı hamlede, ben vezirini tehdit ediyorum ve sen geri çekiliyorsun. Vezirine,

Fresh (Sean Nelson) parkta babası ile satranç oynuyor.

dünyadaki son kadınmış gibi davranıyorsun. Vezirin, sanki sadece bir sürü süslü hareketler yapan bir piyon, fazlası değil!" Bu konuşmalardan ders çıkartan Fresh babasına bir kez şah çekerse de, kazanç fırsatını kaçırmıştır ve mat olmaktan kurtulamaz. (Diyagram)

Siyah (Fresh) hamlededir.

1....♖a8 2.♙e1 ♔c7
3.♘c3 ♗d6 4. ♗g4 ♗e4
5. ♖f4 ♙a3+ Fresh burada kazancı kaçııyor. [5...♞b3-+]

6.♙b1 ♗c3+ 7. ♙xc3
♞xc3 8. ♗x f6+ +- 1-0

Fresh kazanma fırsatını kaçırap oyunu kaybetse de, babasına bir kez olsun şah çekebilmesi sayesinde onun yalnız yaşadığı evine davet edilme fırsatı yakalar.

Babasının evinde, yan yana duran dört tahtada, yarım kalmış oyunlar olduğunu gören Fresh "Hangi tarafta oynuyorsun?" diye sorar. "Beyaz, siyah, siyah ve her ikisi." yanıtını verir babası, sırasıyla tahtaları göstererek. "Son ikisinde kaybediyorsun." yorumunu yapar Fresh, oyunlara kısa bir süre göz gezdirdikten sonra. "İlk oyunu Teddy Kolevski ile oynuyorum, o Frank Evans ile, o da Walter Shipman ile, son oyunu ise kendimle oynuyorum." der babası. "Kendine karşı kaybediyorsun." der Fresh ama hangi tarafı kastettiği anlaşılabilir. "Evet, hayat da böyle. Kendimle oynadığım yirmi yıldır süren bir oyun var. Hamle yapmadığım bir gün bile olmuyor. Bir gün bile." Fresh sanki babasını kızdırmak ister gibi ekler; "Arkadaşın Shipman'a karşı da kaybediyorsun." "Eee, o da Amerika'nın bir numarası. Parka gitmez ama buraya benimle oynamaya gelir. O kazanıyor. Evet, evet, onun kazandığını biliyorum. Ama sana şunu söyleyeyim. Saati koy önüne, onu hemen şimdi yer yutarım!"

Fresh'in babasının (Samuel L. Jackson), oğluna verebileceği tek varlığı satranç bilgisidir.

Fresh, babasının evinde sürmekte olan dört satranç maçı ile karşılaşiyor.

Babası hemen yandaki duvarda duran resimleri gösterir. "Oradaki resmi görüyor musun? Bu Pal Benko, oradaki Bruce Pandolfini, oradaki Mikael Botvinnik ve bu da Paul Keres. Hepsiyle oynadım, bazen kazandım, çoğu zaman da kaybettim. Ama hızlı oyunda hepsini yer yutarım. Hükümetlerinden destek alarak tüm gün oyun oynayan büyükustalar ve Avrupalılar... Koy saati önlerine, baskı altına al onları, o zaman dökülürler. Para avlamak için onları parka götür, hemen dökülürler." Babası biraz sakinleşmiştir şimdi. Bir başka fotoğrafı gösterir: "Bu Bobby Fischer. Bazıları onun, oyunu en iyi oynayan oyuncu olduğunu söyler. Onunla hiç oynamadım. Sıradan oyuncular parkın etrafında oturup İsa gibi onun da geri dönmesini bekliyorlar. Benim ise hiç umurumda değil. Koy o saati önüne, diğerleri gibi onu da yiyip yutayım. Bayat pasta o, evlat, mesele değil."

Fresh, hayatının babasından uzak zamanlarında giderek daralan tehlikeli bir kıskacın içindedir. Bu dönemde babasının yaptığı gibi kendine karşı satranç oynamaya başlar. Artık oyunu bitirecek bir kombinasyon hazırlığındaki usta bir oyuncu gibi titizlikle tartmaktadır hamlelerini. Zamanı geldiğinde kurduğu düzenek boşalan bir zemberek hızıyla çalışır; rakiplerin kimisi başına ne geldiğini bile algılayamaz, algılayabilenler içinse yapacak bir şey kalmamıştır artık. Yaşadığı kenar mahallenin hakimi olan iki ayrı uyuşturucu çetesini birbirine düşürerek ortadan kaldırır. Fresh'in bunları yaparkenki ustalığı, sinemada bir kült haline gelen Akira Kurosawa'nın 'Yojimbo' filmi anımsatır. Bu kısımda aksiyon filmlerini seven izleyicilerin beğenisini kazanabilecek çok sayıda ayrıntı varsa da satrançsever okuyucuyu bu ayrıntılara boğmayı gereksiz buluyorum.

Filmin son sahnesine sorunlarını büyük oranda çözmüş olarak giren Fresh, babasıyla olan buluşmasına yorgun bir komutan gibi gelir. Baba kızgındır: "Bir saatten fazla geç kaldın. Burada seni beklerken iki balık kaçırdım. Bu beni iki dolar daha fakir yapar. Burada oyun oynamıyorum, buna vaktim yok. Senin ço-

Fresh, kendine karşı bir oyuna tutuşurken gerçek yaşamında acımasız hamlelerden oluşan bir kombinasyon planlıyor.

cuk oyunların için vakit yok. Buraya gelirken tüm bu saçmalıkları evde bırakmalısın." Fresh suskunluğunu sürdürürken babasının öfkesi, sonunda yatışmaya başlar: "Pekâlâ, bugün hızlı oynayacağız. Yine de sana ufak ipuçları vermekten geri kalmayacağım. Bugün kendi çabanla ya batacak ya da çıkacaksın, çünkü senin elinden tutmak için her zaman yanında olamam. Pekâlâ, gerçek olana hazır mısın? Gelip almaya hazır mısın? Şah olmaya hazır mısın?"

Fresh, gözyaşlarını daha fazla tutamaz. Artık büyüdüğünü, elinden kimse tutmadan çok büyük sorunlarla başa çıktığını babasına bile anlatamayacaktır. O artık piyonlarıyla tek başına kalmış bir Şah değildir, onları sabırla sürmüş, büyütmüş, hepsini kocaman atlara, fillere kalelere ve vezirlere dönüştürmüştür.

Fresh filmi değerlendirirken, ona çok yakın zamanda çekilen Masum Hamleler'e değinmemek olanaksızdır. Her iki filmde de aynı parkta (Washington Square Park, New York) çekilen satranç sahneleri bulunmaktadır. Buna karşın filmimizin kahramanı Fresh ile Josh arasında önemli farklar göze çarpar. Josh varlıklı ve eğitilmiş bir ailenin parlak çocuğu olarak yetiştirilirken, Fresh ailesi tarafından neredeyse dünyaya terk edilmiştir. Fresh, Bruce Pandolfini'yi ancak bir resimde görebilirken, Josh o ünlü eğitmenen birebir ders almaktadır. Josh için başarıya giden yoldaki bütün engeller nasıl elbirliği ile kaldırılıyorsa, Fresh bir o kadar yapayalnızdır önüne engeller çıkaranlara karşı... Bu açıdan bakınca Masum Hamleler'in kahramanı Josh'ın tersine, Fresh'e bir 'anti-kahraman' gözüyle bakabiliriz. Josh ve Fresh... Her ikisini yan yana koyarsak, siyah ve beyazlardan oluşan, çok tanıdığımız bir desen çıkacaktır karşımıza.

Kaynaklar

1. <http://www.imdb.com/title/tt0109842/> (Ulaşım tarihi: 12.07.2010)
2. Chess in the Movies, Bob Basalla, Thinkers' Press Wonderworks, 2005
3. Ben Ruhi Bey Nasılım, Edip Cansever, 1976